

סיכום פורום רכדי מקצועות חס' א, חשע"ו, 20.10.15

"יש ערך לערכים"

על חינוך לערכים במאה ה-21

השתתפו:

שושי אהרונוסון (ערבית), רון אופיר (מתמטיקה חט"ב) עטרה אל האיק (מרכז לימודי), חלי כהן (כימיה), אדווה שייק (ספרות), נתן זקס (גיאוגרפיה), דבי גזית (אנגלית), אורית שלו (מדעים חט"ע ומדעי הרפואה), נגה בן יעקב (אמנות), הגר פורמן (מדעים חט"ב), צפריר מינצר (של"ח), שיר מאירווביץ' (לשון חט"ב) ורה סופרפיין (פיזיקה) שחף סגל (תיאטרון), ניבה נוריאל סביון (תנ"ך); הגר רומפלר (תרבות ישראל), אור פז (אזרחות), אורית סוקר (ניהול פדגוגי, מנחה)

חלק ראשון: מהם הערכים עליהם אני רוצה לחנך?

בתחילת המפגש נזכרנו בהגדרה הסוציולוגית לערכים:
"ערכים הם אמות מידה אידאליים המבוססים על השקפות עולם ביחס לשאלות של צדק, מוסר, אמת, אסתטיקה וסוגיות נוספות. הערכים קובעים מה נכון וראוי בחברה מסוימת".

בעזרת קלפים השלכתיים בחר כל אחד מהרכזים ערך שאליו, לדעתו, יש לחנך. להלן הערכים שנאספו:

שוויון בין בני אדם	👍
שוויון מגדרי	👍
חמלה וחסד לזולת	👍
חופש ביטוי בתוך גבולות	👍
כבוד לזמן	👍
כבוד לזולת ולעצמך; ואהבת לרעך כמוך; הקשבה לזולת	👍
כבוד לרכוש ולסביבה	👍
פתיחות	👍
יושרה	👍
משמעת עצמית	👍
מוטיבציה; מוסר עבודה ונכונות לעבודה קשה	👍
פרופורציות: הכרת תודה על מה שיש לנו	👍

מחקר הערכים ח-2013

בשנת 2013 הזמין משרד החינוך אנשי רוח, חינוך ומחקר לשלוח אליו ניירות דעה בנושא חינוך לערכים במדינת ישראל. הכותבים התבקשו להתייחס לשאלה - "מהם הערכים שמערכת החינוך הישראלית צריכה להנחיל לתלמידיה ולאורם היא צריכה לפעול?"
המסמכים קובצו לחוברת שכותרתה – "חינוך לערכים בעולם משתנה".

להלן רשימת המאמרים שבחברת:

- מבוא: חינוך לערכים בעולם משתנה – העשרת השיח החינוכי, אדם לפסטיקן ויהודה ברנדס.....
ניירות הדעה:
- 1 חינוך לשוויון מגדרי ולאומי
חיאלה אבו בקר
 - 2 חינוך לחיים בעלי משמעות
יוסף אבינון.....
 - 3 ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה
דן אבנון.....
 - 4 חינוך אורחי כהקניית ערכים
חיים אדלר, רחל ארהרד, דורית ארם, אבנר בן-עמס, דניאל בר-טל, עמי וולנסקי, איריס לוי,
טובה מוסט, גבי סלומון, דן ענבר, עדנה ענבר, גלי צינמון, גיליה רסניק, נורה רש, שפרה שגיב.....
 - 5 חינוך ערכי – מתווה ראשוני, מושגי ופדגוגי
נמרוד אלמי.....
 - 6 החינוך הערכי במערכת החינוך בישראל: החינוך המוסרי
אהרן בוגלז.....
 - 7 על "פטריוטיזם ליברלי" בהקשר הישראלי
שלמי בן עטר.....
 - 8 מהותו של חינוך לערכים
אריה ברנע.....
 - 9 ערכי מערכת החינוך בישראל
גלעד גולדשמידט.....
 - 10 חינוך לערכים והתאמת המבנה הארגוני של מערכת החינוך בישראל
דני גל.....
 - 11 חינוך בישראל בת 80 : איך נראה בעוד 20 שנה
שמואל דגן.....
 - 12 חינוך לערכים
דקל דוד עוזר.....
 - 13 ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה: ערכים מובילים ברשת אמיית
מור דשן ועדנה טיקטין, רשת אמיית.....
 - 14 ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה: החינוך למצוינות כערך וכתפיסת עולם
המרכז הישראלי למצוינות בחינוך, מויש ברדיצ'ב ואבי פולג.....
 - 15 ערכי מערכת החינוך ומקומו של החינוך הערכי בה
משה וינשטוק.....
 - 16 חינוך לפיתוח העצמי: פיתוח הסובייקטיביות והעצמיות, בין פסיכולוגיית העצמי לחשיבה אקולוגית
אתי חגי.....
 - 17 חמייד וקהילה
אברהם ליפשיץ.....
 - 18 מה למתמטיקה ולערכים?
נצה מרשל ביץ-הדר.....
 - 19 ערך העבודה
חנינו מילד.....

20	ההבחנה בין המצוי לראוי ועתיד החינוך ההומניסטי בבני הספר התיכניים דן מרגולין
21	חינוך לאפס סובלנות לגזענות במערכת החינוך בישראל המטה נגד גזענות בישראל, אסתר עילם
22	על חינוך לערכים ועל "בירוקרטיה ערכית" דן ענבר
23	חינוך סביבתי לערכים : בין הפרטי לציבורי עיינת פלד
24	איזו כישורים על מערכת החינוך ללמד כדי לסייע לבגריה לחיות חיים תורמים ומעלי משמעות במציאות של המאה ה-21 גיל פרג
25	ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה : אימוץ נרטיבים מתחום המשפט לטס פרי-חזן
26	חינוך לעתיד לא יזע עמיר פריימן
27	ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה אברהם פרנק ואורן יהו-שלום, תנועת חינוך ישראלי
28	מקומם של ערכים במערכת החינוך : ללמד ולחנך בשיעור אחד מירי צדוק-גולדרט, עמותת תורת האילוצים לחינוך
29	חינוך יהודי ודמוקרטי במסגרת החינוך הממלכתי עליזה קורב, קרן אבי חי
30	ערכי מערכת החינוך בישראל עיינת רוט ורנני פילשטיין-דביר
31	ערכי מערכת החינוך בישראל ומקום החינוך הערכי בה אסתר שפירא
32	ערכי מערכת החינוך בישראל זילי שריון
33	ערכיות ורחינות בחינוך ישעיהו תדמור
	סיכום חינוך בניירות זעה, קווים לדמותו של השיח החינוכי בישראל על ערכים וחינוך ערכי נטע סובינסקי, אורי קנדל ואדם לפסטיין
	רשימת מקורות
	נספח: פנייה לציבור – ערכי מערכת החינוך

ניתוח המאמרים מעלה את הנקודות הבאות:

- 👉 כל הכותבים הדגישו את חשיבותו הרבה של חינוך לערכים במסגרת מערכת החינוך.
- 👉 מגוון הערכים הגדול שהציעו הכותבים משקף את המתחים בחברה הישראלית הרב תרבותית: בין המקומי לאוניברסלי, בין יהדות לדמוקרטיה, וכדומה.
- 👉 הערכים רומזים על קשר שייכות שהכותבים מבקשים לפתח_בין התלמיד לבין קבוצות שונות: המדינה, החברה, הלאום, התרבות, האנושות.
- 👉 החינוך משמש כלי להשגת מטרה חיצונית לו_ההצדקה לערך המסוים נוגעת תמיד לחשיבות המטרה/האידיאולוגיה.

המבנה הטיעוני הבסיסי ברוב ניירות העמדה שהוגשו לוועדה היה כלהלן:

- 👉 מטרה Xחשובה (למשל: חשוב למנוע גזענות)
- 👉 החינוך אינו מקדם מספיק את מטרה X (החינוך אינו פועל מספיק למניעת גזענות)
- 👉 ולראייה Xמהווה בעיה בחברה הישראלית (יש גזענות)
- 👉 לכן החינוך צריך לקדם את מטרה X (החינוך צריך לפעול למיגור הגזענות)

כמה דברים שניירות העמדה לא דיברו עליהם:

- 👉 לא נשאלה השאלה – האם מערכת החינוך צריכה לעסוק בחינוך לערכים כלשהם?
- 👉 לא הוזכר הקשר בין האידיאולוגיה של הכותבים לבין הערכים אליהם הם רוצים לחנך. הערכים נתפסו כ"אמת בסיסית".
- 👉 אין בטקסטים עיסוק בגבולות אפשרויותיה של ההשפעה החינוכית: האומנם ניחן החינוך ביכולת המיוחסת לו לחולל שינוי חברתי?
- 👉 לא הוזכרו כל מחקרים העוסקים בקשר בין החינוך לערכים לבין תוצאות החינוך. למעשה, אין אנו יודעים האם חינוך לערכים אכן גורם לתוצאות הרצויות.

בסיום חלק זה הצצנו בשירו של ג'ובראן, "הילדים", אשר מעלה תפיסה הפוכה לגבי חינוך לערכים מזאת שעלתה בניירות הדעה:

הילדים / ג'ובראן (מתוך "הנביא")

ילדיכם אינם ילדיכם
כי פרי געגועי החיים אל עצמם:
כי באים המה דרככם אך לא מכם,
חיים עמכם אך אינם שייכים לכם.
תנו לילדיכם את אהבתכם אך לא את מחשבותיכם,
כי להם הגיגיהם.
גופם ישכון בבתיכם, אך לא נשמתם
כי נשמתם מסתופפת בבית המחר -
שם לא תוכלו לבוא אף בחלומותיכם.
אפשר לכם לחפוץ להיות כמותם אך אל לכם לעשותם כמותכם,
כי החיים פניהם קדימה לא אחור, ולא יתרפקו על האתמול.
אתם הקשת ממנה כחצי חיים, ילדיכם שלוחים:
הקשת מבחין בשובל על פני נתיב הנצח,
ברצותו כופף קשתכם למען חציו הנורים למרחקים -
התרצו לידי המותחות קשתכם,
כי אוהב הוא את החצים במעופם
גם את הקשתות הנענות לידו.

לקינוח צפינו בסרטון מתוך "פואטרי סלאם", בו מציגה משוררת צעירה את תפיסת "הלמידה הערכית" באופן אירוני וציני.

חלק שני: כיצד נחנך לערכים?

צפינו בסרטון של "עדי יהוה" שכותרתו – חינוך לערכים. לאחר שהתגברנו על הנלעגות שבסרטון, גילינו בו את הנקודות הבאות שנראו לנו אפקטיביות:

- 🔗 "להחזיר את הכדור לילד", לצפות ממנו לחפש בעצמו את הדרך הערכית לפעול
- 🔗 להציב גבולות ברורים
- 🔗 להרבות בשימוש בחיזוק חיובי
- 🔗 להשתמש בדוגמה אישית חיובית ושליטית
- 🔗 להשתמש בהסבר רציונלי לערכים
- 🔗 לשדר ציפייה לאחריות אישית
- 🔗 להשתמש בתגמול להתנהגות נאותה, לפי הצורך
- 🔗 להשתמש בדרכי נועם
- 🔗 להשתמש באימון
- 🔗 לעשות שימוש בדמות מופת, מנטור.

צפינו בסרטון קצר של **יורם הרפז**, המדבר על הדוגמה האישית ככלי המרכזי בחינוך לערכים.

לבסוף בחר כל אחד מאיתנו **בערך אחד מהרשימה**, והגדיר **דרכים בהן ינחיל אותו בשנה הקרובה**, לתלמידים ו/או לחברי הצוות המקצועי:

- 🔗 **הערך:** פרופורציות, הכרת תודה על מה שיש לי. **דרך ההנחלה:** ע"י חשיפה לאקטואליה, למה שמתרחש בעולם.
- 🔗 **הערך:** ביטחון עצמי. **הדרך:** להזמין את חסרי הביטחון להשתתף, ליצור אוירה של תמיכה ושל פרגון.
- 🔗 **הערך:** חמלה, חסד (היכולת לראות את הזולת). **הדרך:** ע"י דוגמה אישית וחשיפה לאקטואליה.
- 🔗 **הערך:** חשיבה עצמית וביקורתית. **הדרך:** לעודד התמודדות אישית של התלמיד עם נושאים שונים ולאפשר טעייה ותהייה.
- 🔗 **הערך:** יושרה. **הדרכים:** לבטא הערכה להתנהגות של יושרה אצל התלמיד, לא פחות מאשר לביצועים לימודיים. להקפיד על שקיפות מלאה בציונים. להעביר ערכים אלה גם לצעירי הצוות. להקפיד בהתנהגות המורה על עקביות, רציפות ובהירות.
- 🔗 **הערך:** כבוד לזמן. **הדרך:** ע"י דוגמה אישית של דיוק וניצול הזמן.
- 🔗 **הערך:** כבוד לזולת. **הדרך:** ליצור נורמות של כבוד בתוך הכיתה. לא לעבור לסדר היום במקרים של התנהגות לא מכבדת. להקפיד על התנהגות של הקשבה והכלה בכיתה. לקיים בכיתה נוהל של שיח המדגיש הקשבה הדדית.
- 🔗 **הערך:** אמונה עצמית, תחושת מסוגלות. **הדרך:** יישום פרקטיקה של למידה מהצלחות.